

Gárdonyi csillagai

2013. szeptember 28-29.

**Budapest XI. kerület – Gárdonyi tér – Bercsényi utca
(beszélgetés az Egri csillagok című film szereplőivel)**

Gárdonyi Géza

és Várkonyi Zolán emlékére

EGRI CSILLAGOK

Személyes emlékek a film forgatásáról

Szacsky Mihály

Egy történelmi regény és annak filmre vitele – ez változtatta meg az életemet és valószínűleg még sokakét. Mint minden fiatal fiúban és fiatalemberben – úgy bennem is – volt egy korszak, amikor romantikus lelkesedésektől vezérelve a történelmi múltban próbálja magát elhelyezni és megkísérel korábbi eseményeket átélni. Ha másképpen nem tudja ezt beteljesíteni, akkor a fantázia világának korlátlan lehetőségével egy álomvilágba helyezi magát.

Nagykorúságom első éveiben – mint rendszeres moziba járó – engem is megérintett a történelmi múlt. Egyes filmek megtekintése után napokig álomvilágban éltem, noha a jövőmet, mint vegyész képzeltem el. Az álom kevésnek bizonyult, és egy hirtelen ötlettől vezérelve egy kávéházban az jutott az eszembe, hogy hozzunk létre „valamit” hogy a valóságban is át tudjuk élni eleink életét.

Ez a „valami” egy Lovagi Tornaklubba nőtte ki magát, aminek semmije sem volt. Nem volt székháza, vagyona, felszerelése. Mindössze egy kongó ürességű

légópincében tudunk ócska, összevissza fegyverekkel vívást imitálni. Ez nem elégítette ki kíváncsiságomat és mivel a kávéház a Nemzeti Múzeumra nézett, egyszer az jutott eszembe, hogy mindezt a kialakulatlan történelmi vívást próbáljuk meg a jövőben történelmi hitelességgel végezni. Így egyenes út vezetett a Nemzeti Múzeumba, ahol felkerestem Dr. Temesváry Ferencet, aki akkor osztályvezető volt és a történelmi fegyverek gyűjteményét gondozta. Első találkozásunk alkalmával meghallgatott (talán egy kicsit mosolygott magában), de kitartásomat látva, első lépésként úgy döntött, hogy heti feladatokat ad. Hol egy könyvet nyomott a kezembe, hol egy történelmi korszakot beszéltünk át. Volt egy pont, amikor megértettem, hogy ez nem játék. Ekkor 1966-ot írtunk. Nem telt el egy év, és eljutottunk oda, hogy például Dürer Vívó könyvében (Fecht Buch) ábrázolt egyik vívó képet „megmozdítottuk”. Nagy dolog, gondolhatják sokan, egy képet egyszerű megjeleníteni, mert a kép tökéletes, az ábrázolás hiteles lehet, akkor mi a probléma. Mindösszesen az, hogy ezek csak állóképek és a mozgás folyamatnak csak egy pillanatát ábrázolják, nem pedig a mozgás-sorozatot. Sokféle módszert kezdtünk kidolgozni magunknak, hogy megfejtjük a kimerevített képek dinamikus mozgásra való átalakítását. A kidolgozott mozgáselemzési módszerrel egyre több kutatható korabeli ábrázolást fejtettünk meg, és 1967-ben már rutinszerűen tudtuk bármely küzdelmet ábrázoló képet élővé és dinamikussá tenni.

A történelmi ismeretek bővítése mellett tanulni kellett technika történetet, fegyvertant. Még ezek is kevésnek bizonyultak; hiányzott valami, ami tökéletessé tudja tenni a mozgáselemzést.

Ez a tudomány terület az Antropológia volt. Az embertannak nem csak a történelmi antropológia kérdését kellett vizsgálni, hanem szükség volt a felvetődő biológiai és a kulturális antropológiai kérdésekre is választ adni (ezt még fokozhatjuk paleoantropológiával, paleo-traumatológiával). Látszólag egyre bonyolultabbá kezdett válni az, hogy lovagi tornát „játszunk”. A valóságban a sokismérvés mozgástörténeti kutatásaink letisztultak és a tudomány és a mozgás ötvözésével egyre jobban éreztem magamat, fizikálisan és szellemileg.

1968 Tavaszának egy napja a Múzeum Kávéházban:

Mindazt, amit a fentiekben leírtam, jókedvvel és saját magam szórakozására műveltem. 1968 egyik tavaszi napján, amikor a kávéházban üldögéltem és az akkor ajánlott XV-XVI. századról szóló könyveket böngésztem, kinyílt az ajtó

és belépett Várkonyi Zoltán. Szólni nem tudtam a meglepetésről, mert akkortájt nagy dolog volt, ha valaki, akár csak véletlenül is találkozott egy művésszel. Az azt követő néhány pillanat teljesen megváltoztatta jövőbeni életemet. Várkonyi Zoltán annyit mondott, hogy „Szacsy Mihályt” keresem. Sokáig megszólalni sem tudtam, bátortalanul mondtam, hogy én vagyok. Leült mellém és beszélgetett velem. Rákérdezett, hogy épen mit olvasok, mert látta a könyveket az asztalon és érdeklődött: mit tudok erről a korszakról. Akkor döbbsentem rá, hogy a könyveket Temesváry Ferenc nem véletlenül adta a kezembe. Akkor még nem tudtam az Egri Csillagok film készítésének tervéről, bár gyanítani lehetett a kérdésekből, hogy ebből a remekműből film készülhet. A beszélgetésünk elnyúlt, mert a következő két hétben, elméletben és gyakorlatban is részletesen átbeszéltük a korszakot és bemutattuk (mármint az amatőr lovagi tornaklub tagjai) azt, hogy szerintünk hogyan küzdhettek a Törökök és Magyarok egymással. Néhány hét múlva az akkora felálló filmes stábnál és gyártásnál találtam magamat és szakértői szerződést kötöttem velem. A Lovagi Tornaklub tagjai kaszkadóri szerződést írtak alá.

Az előkészület:

A szerződéskötést követően beköltöztünk a Filmgyárba, ahol próbafelvételek kezdődtek. Azt kellett megnézni, hogy az, amit hiteles mozgásanyagának vélünk, a filmvászonon is megállja-e a helyét. Dr. Kiss Gyula rendezőasszisztens – aki egyébként orvos volt – vett a szárnyai alá. Egy korabeli újságcikkben ezért Őt „sebcsináló orvosnak” nevezték. Bebizonyosodott, hogy az, ami játéknak indult, látványban is megállja a helyét.

A filmben résztvevőkről:

Nem a parádés szereposztásról szeretnék említést tenni, mert az magáért beszél. A közreműködőkről és mindazokról, akik mozgásukkal, mozgáskultúrájukkal hozzájárultak a film sikeréhez. Mint az ismert, a népes statisztériát sorkatonák adták. A közeli jelenetekben kiváló sportolók vettek részt, akiket Papp Bertalan olimpiai vívóbajnok fogott össze (a későbbiekben szoros szakmai kapcsolatba kerültünk vele). A filmgyártásban résztvevő kaszkadőr csoportok is szinte teljes létszámban vettek részt a film forgatásában. Külön ki kell emelni a Kiskunhalasi Határőr lovasokat. A forgatás alatt a különféle „iskolát” képviselő sportolók, kaszkadőrök összecsiszolódtak és valóban korhű módon valósították meg a csatajeleneteket és a küzdelmeket. Várkonyi Zoltán kivételes érzékkel állította be a jeleneteket, amelyeket minden esetben a „muszter” vetítésen (vágatlan

felvételek) visszaneztünk és elemeztünk. A pergő jelenetsorokban szinte minden esetben a különféle csoportok összhangjára volt szükség.

Mi volt a szakértői feladatom:

Szokatlan módon egy történelmi korszak látványvilágát kellett felvázolnom és azt mozgással megtölteni, természetesen ezek a küzdelmi, harci cselekményekre korlátozódtak. Összetett feladat volt, mert a mozgásrekonstrukciókon túl viselettörténetet, fegyvertörténetet kellett tanulmányoznom, és történelmi antropológiai elemzéseket is el kellett végeznem. Várkonyi Zoltán minden esetben kérte, hogy ezeket a rövid kis elemzéseket előre adjam meg. Több heti forgatás után derült ki, hogy valóban Temesváry Ferenc ajánlatára kerültem a filmbe. Jóérzéssel töltött el, hogy végig a forgatás alatt segítséget kérhettem tőle, miközben kontroll alatt tartott. Az Egri Csillagok film bemutatóján úgy éreztem, hogy talán jó munkát végeztem. Zavarba ejtő volt, hogy a szakértők felsorolásában, valószínűsíthetően Várkonyi Zoltán jóváhagyásával – talán javaslatával – nevem kiemelt helyre került.

Egy különlegesség, ami feledésbe ment:

A történelmi filmekben látható lovagi tornákat, vívó jeleneteket, küzdelmeket, csaták szigorú koreográfia alapján forgatják. Az Egri Csillagok forgatása alatt még nem volt ismert a digitális és egyéb vizuális, trükkök alkalmazása. Mindent valóságban lehetett csak felvenni. Igaz, hogy néhány felvételnél alkalmaztak trükköket, de azokat nem utómunkálatokkal, vagy digitális „varázslással” készítették. Említhetnénk a törökök támadását, ahol az látható, hogy egy egész domboldalt betöltenek a támadó katonák. A török hadsereg létszámát egy kitakarásos módszerrel tudták megnégyszerezni. A résztvevő csoportok, sportolók koreográfia szerint formálták meg a jelenetet. A felvételt ezért több próba előzte meg. Talán az keltette fel Várkonyi Zoltán érdeklődését, hogy a mozgásrekonstrukciós módszerünknel és kutató munkánknál koreográfiát nem alkalmaztunk. Igyekeztünk elsajátítani a korabeli Vívó Céhek mozgásanyagát (tekinthetjük sportmozgásnak is) és egyedi készség-fejlesztéssel szabad, mondhatni „vívás-improvizációt” műveltünk. Esetünkben, ezt megértve Várkonyi Zoltán szabad kezet adott, nem kérte előre a koreográfia bemutatását, mindösszesen csak jelzéspróbát tartottunk. Bebizonyosodott, hogy a szabad, koreográfia nélküli, „küzdelem-improvizáció” látványban is különlegességet jelentett.

A visszaemlékezést, még sokáig lehetne folytatni mindazokról a történetekről, amelyek a forgatás során megestek velem és velünk. Eljutottunk egy csoda világba. Bent éltünk (ha csak rövid ideig) egy Gárdonyi Géza által megírt világban, ami nem meseszerű, átérezünk a XVI. század közepében élő eleink életét, gondolkodását. Feladatomból volt, hogy mindezt történelmi antropológiai szemlélettel egészítsem ki, és azt értő módon látvánnyá formáljam.

Az egész életemet meghatározta Gárdonyi Géza regényéből az Egri Csillagok film forgatása, valamint Várkonyi Zoltán érdeklődő, türelmes, segítő készsége. A film forgatása alatt ismeretségek és barátságok szövődtek. Kivételes helyzet alakult ki, mert a forgatásokon az akkori színész-társadalom nagyjai mind ott voltak. Jellemzően a mai napig tartjuk a kapcsolatot nem csak színészekkel, hanem az akkori közreműködőkkel is.

Az Egri Csillagok forgatását követően megváltozott az életem, a vegyész-mérnöki terveim helyett professzionálisan antropológiával kezdtem foglalkozni, mert ez az a tudomány, amely az emberrel foglalkozik, legyen az a múltban, a jelenben, vagy akár a jövőben.

EMLÉKLAP

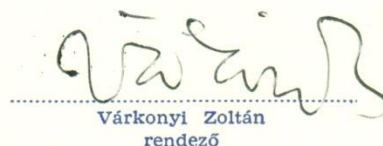

Az EGRI CSILLAGOK című filmben nyújtott értékes közreműködéséért ezúton is köszönetünket fejezzük ki.

Budapest, 1968. július hó.

Németh András
főgyártásvezető

Várkonyi Zoltán
rendező